

ZONGULDAK YÖRESİ TÜRBE, YATIR VE ZİYARET YERLERİ ETRAFINDA OLUŞAN İNANIŞ VE UYGULAMALAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

An Evaluation on the Beliefs and Practices around the Shrine, Tomb and Visit Places in the Zonguldak Region

Berna AYZAZ*

Aykut GÜNAYDIN*

ÖZET

Bireylerin inanç dünyalarının yansımalarından biri olan türbe, yatır ve ziyaret yerleri, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Tanrı'ya ulaşma ve himayesine mazhar olma, insanoğlunun en eski dönemlerden bu yana temel amaçlarından biri olmuştur. İnsanlar, bu yöndeki çabalarını bazen doğrudan ya da aracısız, bazen de "kutsal" kabul ettikleri yerler ve kişiler aracılığıyla sürdürmüşlerdir. Bireylerin inanç dünyasını biçimlendiren "kutsal" kavramı türbe, yatır ve ziyaret yerleriyle ilgili çeşitli pratik ve uygulamaları da kapsamaktadır. Birçok dinde/inanış sisteminde olduğu gibi, Türk kültürü ve İslam dininde de kutsal mekânları ziyaret kavramı bulunmaktadır. Türbe, yatır ve ziyaret yerleriyle ilgili inanış ve uygulamalar veli, evliya, eren, dede, gibi kişilerin hayatlarıyla ilgili menkıbevi anlatıları da beraberinde getirmektedir. Hemen her ilde türbe ve yatır ziyaretlerine rastlanmaktadır. Cumhuriyet'in ilk şehri olması sebebiyle köklü bir şehir hayatı geçmişine sahip olan Zonguldak'ta günümüzde varlığı bilinen pek çok türbe ve yatır bulunmaktadır. Bu yerlerden bazılarının varlığı halen bilinmekle birlikte bazılarının artık varlığından söz etmek mümkün değildir. Bölgede yaşayan ve bölgenin geçmişini bilenler bugün somut olarak göremediğimiz bu türbeler hakkında bilgiye sahiptirler ve birçoğu da bu türbelerin yerini göstermektedirler. Zonguldak yöresinde yüz kırk iki adet türbe, yatır ve ziyaret yeri tespit edilmiştir. Bu çalışmada bu yerlerin tümü işlevleri temelinde ele alınmıştır. Yapılan tespit ve değerlendirmeler, söz konusu türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin işlevlerini günümüzde de sürdürdüklerini, insanların kutsala dönük inanç ve pratiklerinde önemli bir yere sahip olduklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Zonguldak, türbe, yatır, ziyaret yerleri, halk inançları.

* Bu çalışma, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanan "Zonguldak Yöresinde Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezindeki verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bandırma/Balıkesir. E-posta: bayaz10@gmail.com

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Zonguldak. E-posta: aykut.gunaydin34@gmail.com

This article was checked by Turnitin.

ABSTRACT

Mausoleum, entombed saint and visit places where are the reflections of the faith worlds of individuals have important place in Turkish culture. Reaching to God and being honored God's protection is one of the basic aims of human being from the earliest times. People have continued their efforts in this direction through places and persons that they deem as "blessed", sometimes they are directly or as unmediated. The concept of "blessed", which shapes the faith world of individuals, covers various practices related to the mausoleums, entombed saints and visit places. As in all religions/faith systems, there is also the concept of visiting blessed places in Turkish culture and Islam. The beliefs and practices related to mausoleums, entombed saints and visit places bring legendary narratives about the lives of the saints, mahatmas, holy person and and the dede (religious figure). In almost every province, there are mausoleums and visit places. Due to Zonguldak is the first city of Republic, it has rooted country life history and many mausoleums and entombed saints still exist in today. Although some of these places are still known, it is not possible to talk about the existence of some of them now. Those who live in the region and know the history of the region have information about these mausoleums that we cannot see as concrete and many of them show the location of these mausoleums. In the Zonguldak region, one hundred forty-two mausoleums, entombed saints and visit places were determined. In this study, all of these places were discussed on the basis of their functions. The findings and evaluations showed that the mausoleums, entombed saints and visit places in question maintain the functions and have a significant place in the faiths and practices of the people.

Keywords: Zonguldak, mausoleums, entombed saints, folk beliefs.

Giriş

Türbe ve yatır ziyaretleri, Anadolu kültüründe İslamiyet öncesi inançlarla da bağlantılı olarak yaşamaktadır. Halk arasında veli ya da ermiş kişilere ait olduğuna inanılan bu türbe ve yatırırlarla ilgili olarak pek çok inanış ve uygulama meydana gelmiştir. Allah dostu olarak bilinen bu kişiler, keramet sahibi olmaları nedeniyle halkın sevgi ve saygısını kazanmışlardır. Bu inanış ve uygulamaların toplumun hemen kesiminden insanlarca günümüzde de yaşatıldığı görülmektedir.

İnsanlığın kat ettiği binlerce yıllık mesafeye bakıldığında, doğaya ve kadere hükmetme çabasının, onun bu yolculuğunda en uzun ve en meşakkatli uğraşı olduğu görülecektir. İnsanoğlu, bu yolculuğunda pek çok değişim geçirmiş, ancak kutsal kavramının hayatındaki etkisi ve önemi her zaman sürmüştür. "İlkel" ya da "çocukluk" döneminde etrafındaki her şeyi anlama çabasında olan insanın etrafı kutsallarla çevriliydi. Bu kutsal neydi? Hemen her kesimden araştırmacılarca "kut", "mana" gibi adlarla adlandırılan kutsalın, insan için somut bir şekle dönüştürmeye ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bu noktada somutlaşan kutsalın etrafında da ritüellerin oluşması kaçınılmazdır. İster bugünkü semavi dinler, isterse başlangıçta "ilkel" olarak kabul edilen dinler olsun, hepsinde, "kutsal"ın tezahürü ve bu tezahürü somutlaştırma ve

ritüelleştirme eğiliminin olduğu görülmektedir. Bunun en güzel örneğini ise türbe, yatır ve ziyaret yerleriyle bu yerlerde yapılan uygulamalarda görmekteyiz. Şüphesiz İslam inancı çerçevesinde en önemli ziyaret yeri Kâbe'dir. Bu ziyaret, aynı zamanda Hac ibadeti olarak bilinmekte ve İslam'ın beş şartından biri olarak da yer almaktadır.

Türbe, yatır, ziyaret yeri olarak gidilen yerler, sonuç itibarıyla birer mezarlıktır. Hz. Muhammed'in hayatına baktığımızda kabir ziyaretini yasaklayan, daha sonra da buna izin veren iki farklı uygulama vardır. Hz. Muhammed'in kabir ziyaretini kadın-erkek herkese yasaklaması, "yanaklarını döven, yakalarını yırtan ve cahiliye çağırış bağırsıyla feryat eden kimseler bizden değildir" (El-Buhari, 1987: 38) hadisi gereği İslam'ın kaideleri ile bağdaşmayan bazı cahiliye adetlerini unutturma, kabirlere ve dolayısıyla içindekilere aşırı saygı besleme ve hatta onlara ibadet etme şeklinde tezahür eden inanç görüntülerini yok etmek maksadına dayanıyordu. Kabirlerde bu İslam öncesi adetlerinin çirkinliği anlaşıldıktan ve ziyaret sırasında kötü söz sarf etmenin günah olduğu öğrenildikten sonra, Hz. Muhammed bu yasağı, "ben sizi kabirleri ziyaretten men etmişim, artık kabirleri ziyaret edin, çünkü kabir ziyareti ahireti, ölümü hatırlatır" (En-Nisaburi, 1973: 256) diyerek kaldırmıştır.

Kutsal kabul edilen kişilerin yattığı/yattığına inanılan yerler, başka bir deyişle türbe ve yatırlar, orayı kutsal bir yere, merkeze dönüştürmektedir. Bunda türbe ve yatırların başında ya da yanında bulunan kutsal ağaçlarla taşların da en az atalar kültü kadar önemli bir katkısı vardır. İnsanlar, deyim yerindeyse "dünyanın merkezi"ne dönüşen bu tür kutsal yerlerde Tanrı'ya yakarmakta, adaklar adayarak dileklerde bulunmaktadır. Burayı merkeze/kutsal mekâna dönüştürmede etkili olan kutsal ağaç, eski Türklerin üç katmandan oluşan evreni birleştirdiğine inandıkları "hayat ağacı/dünya ağacı"nın bir hatırasıdır. Türbe ve yatırları, sadece "kabir" bağlamında değerlendirmek ve kutsallığını da sadece orada yattığına inanılan kutsal kişiye bağlamak yetersiz kalacaktır.

Bu çalışmadaki saha araştırmamıza kaynak olan Zonguldak ve ilçeleri, ilk çağlardan bu yana birçok medeniyete yurt olmuştur. Yörede birden fazla imparatorluğun izlerinin olması kültürel, sosyal ve dini yapının zenginliğini yörede bulunan kültürel hazineler ile öne çıkarmaktadır. Bu hazinelerin önemli bir kolunu da yöredeki türbe, yatır ve ziyaret yerleri oluşturmaktadır.

Hemen her ilde türbe ve yatır ziyaretlerine rastlanır. Cumhuriyet'in ilk şehri olması sebebiyle köklü bir şehir hayatı geçmişine sahip olan Zonguldak'ta günümüzde varlığı bilinen pek çok türbe, yatır ve ziyaret yeri bulunmaktadır. Bu yatırlardan bazılarının varlığı bilinmekle birlikte bazılarınınsa artık varlığından söz etmek mümkün değildir. Bölgede yaşayan ve bölgenin geçmişini bilenler bugün somut olarak göremediğimiz bu türbeler hakkında bilgiye sahiptirler ve birçoğu da bu türbelerin yerini göstermektedirler.

Türkiye genelinde ve Zonguldak özelinde ise türbe, yatır, ziyaret yeri çerçevesinde gelişen inanış ve uygulamalarda ise çoğunlukla kendilerine veli, eren, pir, dede, evliya vb. gibi isimler verilen kişilerin mekânları yer almaktadır. Bu kişilerin manevi güçlerine duyulan inanç çerçevesinde yaptıkları yerlere belirli bir dileğin gerçekleşmesi noktasında yapılan ziyaretler ve ziyaretler çerçevesinde uygulanan ritüeller, bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca yörede yapılan ziyaretlerin adak ve kült kavramlarıyla doğrudan ilişkili olduğu da unutulmamalıdır. Eski Türk inançlarına bakıldığında Gök Tanrı, atalar kültü ve tabiat güçlerine duyulan inançtan oluşan üçlü bir yapıyla karşılaşılmaktadır (Kafesoğlu, 2002: 290-304)¹. Bu yapı içerisinde eski Türkler ölen atalarıyla kendileri arasındaki bağın devam ettiğine inanmaktaydılar.

Türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin pek çok işlevi bulunmaktadır. Doğum, çocuk, evlenme, halk hekimliği (şifa bulma), ev, iş, otomobil sahibi olma, yağmur yağması gibi nedenlerle türbe, yatır ve ziyaret yerlerinde çeşitli pratik ve uygulamalar yapılır². Devlet adamları, âşıklar, meslek pirleri, destan kahramanları için de ziyaret yerlerine rastlanmaktadır. Türbe, yatır ve ziyaret yerlerinde yapılan uygulamalarda eski Türk inançlarının da izlerini bulmak mümkündür. Türbe, yatır, ziyaret yerleriyle ilgili inanış ve uygulamalar, İslam otoriteleri tarafından her dönemde dine aykırı görülse de halk nezdinde bu inanış ve uygulamaların halen devam ediyor olması halkbilimi, sosyoloji ve dinler tarihi araştırmacılarını bu tür yerleri araştırmaya sevk etmektedir.

Zonguldak yöresinde yüz kırk iki adet türbe, yatır ve ziyaret yeri tespit edilmiştir. Günümüzde bu yerlerden seksen bir tanesinin yeri, işlevi unutulmuş, mezar yerleri kaybolmaya yüz tutmuş ve ziyaretçisi de kalmamıştır. Ancak çok yaşlı kişilerin tarifleri ile gittiğimiz bu yerlerde bu mekânların türbe, yatır veya ziyaret yeri olduğunu gösteren işaretler de bulunmaktadır. Çalışmamızda tespit ettiğimiz altmış bir yerin ise yeri, işlevi bellidir ve halen ziyaret yeri olarak Zonguldak halkı tarafından değer ve saygı görmektedir. Bu makalede Zonguldak yöresinden tespit ettiğimiz türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin işlevleri üzerinde durulacaktır.

1. İşlevsel Açıdan Zonguldak Yöresinde Bulunan Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri

Zonguldak yöresinde bulunan türbe, yatır ve ziyaret yerlerini işlevleri açısından ele aldığımızda işlevlerinin, bireylerin taleplerine göre şekillendiğini söyleyebiliriz. Bireylerin taleplerinin de "hayatın geçiş aşamalarıyla ilgili talepler", "refah, para, mutluluk, bolluk-bereketle ilgili talepler" ve "halk hekimliği ve halk baytarlığıyla ilgili talepler"den oluştuğu görülmüştür.

¹ Ayrıca bk. (İnan, 2015).

² Konuyla ilgili olarak bk. (Tanyu, 1967; Akkaya, 2015).

1.1. Hayatın Geçiş Aşamalarıyla İlgili Talepler

1.1.1. Doğumla İlgili Talepler

Zonguldak yöresinde tespit ettiğimiz türbe, yatır ve ziyaret yerlerinde halk, doğum ile ilgili bazı taleplerde bulunmaktadır. Kadınlar, bu tür yerlere özellikle de çocuk sahibi olmak, kolay doğum yapmak, düşük olmasını engellemek için gitmektedirler. Ayrıca bu yerlere, sütü az olan lohusa kadınların daha fazla süte sahip olmasını sağlamak için de gidilmektedir. Zonguldak yöresinin dokuz ilçesinde doğumla ilgili talepler için gidildiğini tespit ettiğimiz ziyaret yerleri şunlardır: "Tekke Baba, Yeni Mahallede İsimsiz Türbe, Sinanlı Türbesi, Şehit Türbesi, Erenler Türbesi, Yukarı Konuç Türbesi, Dede Türbesi (Belen köyü), Dede Türbesi (Kıran köyü), Dede Türbesi (Onurlu köyü), Erenler Türbesi (Demirciler köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi, Beyler Efendi, Kız Türbesi, Hasan Matı, Şeyh Yabalı Baba, Veli Baba, Yeşil Türbe, Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi, Hızır Bey, Evliya Mezarı, Erenler Türbesi (Cirbinoğlu Mahallesi), Hızır Bey'in Kardeşinin Türbesi, Pir-i Hamza Hazretleri, Hacı Halil Baba Hazretleri, Abdullah Yeşil Dede, Seyyid Molla Mustafa, Köseler Türbesi, Kara Örük Türbesi, Kara Salih Türbesi, Satı Türbesi, Şehitler Mezarlığı, Yaraşlı Yörük Türbesi, Eyiba Türbesi, Evliya Türbesi, (Aktaş Türbesi, Havlucu Dede, Ceviz Ağacı – Çayırılı köyü, Çirazlı Türbesi)³".

Türbe ve yatırlara şifa bulmak amacıyla gelen halkın Allah'tan burada yatan kişinin yüzü suyu hürmetine şifa beklediğini belirtmesi dikkat çekici bir unsur olarak görülürken bunun dışında da çeşitli adaklar adadıkları da belirtilmektedir. Yöredeki doğumla ilgili çeşitli talepler şöyledir:

Çaycuma ilçesinin Torlaklar köyünde bulunan Veli Baba Türbesi, bölge halkının günümüzde halen rağbet gösterdiği önemli kutsal mekânlardan biridir. Buraya çocuğu olmayan insanların geldiği ve belirli bir sıra ile yaptıkları uygulamaların olduğu bilinmektedir. Bu uygulamaların bölge halkının nazarında istenilen şeyin gerçekleşmesi açısından oldukça önemli olduğu belirtilmektedir.

Çocuk dileyen, türbenin etrafında yedi kere döndükten sonra türbenin içinde iki rekât namaz kılar. Namaz kıldıktan sonra sandukanın başındaki kavuğu üç kere öper ve orada yer alan taşı alıp dua ederek yüzüne sürer. Oradan camiye geçer ve camide de namaz kıldıktan sonra türbenin arkasında yer alan iki ağacın yerel halkın deyişle çatallı ağacın olduğu yere gelir. Burada o iki ağacın arasından türbedar bayan önde, çocuğu olmayan bayan arkada olmak üzere köylülerin çatallı ağaç diye tabir ettikleri iki ağacın arasından önce türbe yönüne doğru, sonra tam tersi yönünde atlar. Toplamda sekiz defa türbenin olduğu yere doğru, yedi defa da tam tersine atlama gerçekleştirmiş olur. İlk atlamanın sekiz

³ Aktaş Türbesi, Havlucu Dede, Ceviz Ağacı – Çayırılı köyü, Çirazlı Türbesi, hakkında daha kapsamlı bilgi için bk. (Akkaya, 2015: 13-29).

olması ilkinin türbedar tarafından gösterilmesindedir. Pratiğin asıl sayıları yediye yedidir (Noraşin, 2016: 82).

Çirazlı Türbesine gelen çocuğu olmayan kadınlar, türbeyi beş gün boyunca ziyaret edip, temizlerler. Yapılan bu işlemlerin ardından çocuk sahibi olacakları anlatılmaktadır (Akkaya, 2015: 24-25).

Zonguldak Merkez ilçesine bağlı Yeni Mahalle'de "İsimsiz" olarak bilinen türbeye özellikle çocuğu olmayan kadınlar gelip buradaki türbenin toprağından toprak alarak yıkanır ve çocuk sahibi olmak için dua eder. Daha sonra çocukları olursa buraya gelip burada adak olarak bir kurban keser, kurban etini burada muhtaç olanlara dağıtırlar (KK-1).

Akçahatipler köyünde bulunan Beyler Efendi Türbesi de çocuğu olmayanların ziyaret ettiği ve kurban adadıkları kutsal bir yerdir. Beyler Efendi Türbesi'ne çocuğu olmayan kadınlar getirilir, burada yatan zatın yüzü suyu hürmetine dua edilir, daha sonra koyun, tavuk, horoz kurban edilir (KK-2).

Durmuşlar köyünde bulunan Hasan Matı Türbesi'ne çocuğu olmayan kadınlar gelmektedir. Dua ettikten sonra buradaki camın kenarına bozuk para atıp, türbenin olduğu yere bez bağladıkları belirtilmektedir (KK-3).

Doğum ile ilgili talepler içinde sütü az olan lohusa kadınların sütünün artması da yer almaktadır. Bu talep üzerine gelinen ziyaret yerinde kadınlar dua edip daha sonrasında adak adamaktadırlar. Alaplı ilçesinin Büyüktekke köyündeki Erenler Türbesi, buna örnektir. "Bu türbeye çocuğu olmayanlar, sütü az olan lohusa kadınlar ve çocuğu yaşamayıp da yaşamasını isteyenler gelir. Orada mum yakarlar, çaput bağlarlar" (Atalan, 2000: 20).

Yöredeki bu kutsal mekânların ziyaret edilme sebeplerinden birisi de kolay doğum yapama isteğidir. Daha önceden zor doğum yapmış kadınlar Özbağı köyünde yer alan Hızır Bey Türbesi'ne gelmektedirler. Kolay doğum yapamayan kadınlar buraya gelerek dua ederler. Türbe etrafında üç defa dönerler, ağaçlara paçavra bağlarlar ve türbenin başından bir parça toprak alıp yutarlar. Yöre halkı ayrıca daha öncelerde türbenin uzunca bir mezar taşı olduğunu ve bu taşın gelenlerin ellerini ve yüzlerini üç defa sürdüklerini belirtilmektedir" (KK-4).

Zonguldak yöresinde eskiden kadınların sıklıkla karşılaştıkları bir durum da düşük yapma ya da çocuk düşürmedir. Düşük yapan kadınlar, Gökçebey ilçesinde bulunan Şehitler Mezarlığı, Satı Türbesi, Köseler Türbesi, Kara Örük Türbesi ve Kara Salih Türbesi'ne getirilir. Buraları ziyaret eden kadınların dualar edip belirli halk inançları ve adak işlemlerini uyguladıkları belirtilmektedir.

Pazarlıoğlu köyünde yaptığımız araştırmada kaynak kişimiz, babaannesinin babasından önce dokuz çocuğuna düşük yaptığını belirtmiştir. Babaannesi dokuz çocuğunu düşürdüğü için Şehitler

Mezarlığı'na getirilmiş ve burada dua edilerek birtakım uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Kaynak kişimiz, babasının bu kutsal yerde yapılan dua hürmetine sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi üzerine adının Satılmış konulduğunu ve burada kurban kesildiğini de ifade etmiştir (KK-5). Satı Türbesi, Kara Örük Türbesi, Köseler Türbesi ve Kara Salih Türbesi'nde de Şehitler Mezarlığı'ndakine benzer uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

1.1.2. Evlilikle İlgili Talepler

Zonguldak yöresinde halkın, kısmet açmak, mutlu bir evliliğe sahip olmak, hayırlı bir eş bulmak için gittiği bazı kutsal ziyaret yerleri bulunmaktadır. Bu ziyaret yerlerine giden insanlar, buralarda yatan kişilerin yüzü ve suyu hürmetine Allah'tan talepte bulduklarını belirtmektedirler. Evlilik için gidilen yerlere baktığımızda şu mekânlar görülmektedir: "Tekke Baba, Sinanlı Türbesi, Şehit Türbesi, Seyyid Molla Mustafa, Yukarı Konuç Türbesi, Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Belen köyü), Dede Türbesi (Kıran köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi, Muratlar Türbesi, Şeyh Yabalı Baba, Veli Baba, Yeşil Türbe, Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi, Hacı Abdullah Sabri Efendi, Türbe (Gümüşpınar Mahallesi), Evliya Mezarı, Hızır Beyin Kardeşinin Türbesi, Tekke Camii Banisi Şeyh Yusuf Ziyaeddin, Yaraşlı Yörük Türbesi, Köseler Türbesi, Kız Mezarı, (Aktaş Türbesi, Havlucu Dede, Hacı Baba Türbesi)⁴".

Yörede insanların evlilik talebi için yukarıda adları zikredilen kutsal ziyaret yerlerine gittiği bilinmektedir. Fakat bunların içinde özellikle Muratlar Türbesi ve Kız Mezarı öne çıkmaktadır. Buraya gelen insanlar dua edip, Kur'an okurlar. Kendilerine ya da çocuklarına hayırlı bir eş dilemektedirler. Ayrıca dileklerin kabul olması için türbeye bez bağlayıp, yüzük asıldığı da görülmektedir. Muratlar Türbesine gelenlerin muradına ereceğine inanılmaktadır. Evlilik çağındaki genç kızların evlenmek için geldikleri bu yerde dua edip türbenin başında bulunan meşe ağaçlarına niyetlerinin kabul olması için kırmızı kurdeleler asmaktadırlar. Kaynak şahıslarımız birçok gencin buraya gelerek burada kısmetlerinin açıldığı belirtmektedirler (KK-6). Evlilik muradı ile ilgili olarak özellikle gelinen bir diğer kutsal ziyaret yeri de "Kız Mezarı"dır. Kilimli ilçesinde bulunan bu mezar da halkın halen ziyaret ettiği önemli mekanlarından biridir. Bu yere gelen genç kızlar mezar taşına renkli iplikler ve yüzükler asmaktadırlar. Evlenmek isteyenlerin ziyaret ettiği bu mekâna yeni evlenecek kişiler de uğramakta yuvaları için refah ve huzur dilemektedirler (KK-7).

1.2. Para, Refah, Mutluluk, Bolluk-Bereket ile İlgili Talepler

Zonguldak yöresinde bereket, refah ve mutluluk talepleri için de kutsal olarak kabul edilen ziyaret yerlerine gidildiği görülmektedir. Bu noktada iş, ev, araba, başarı gibi bireysel isteklerle beraber içinde yaşanan topluluğun ihtiyacına yönelik yağmur duası, ekinlerin çoğalması

⁴ Aktaş Türbesi, Havlucu Dede, Hacı Baba Türbesi, hakkında daha kapsamlı bilgi için bk. (Akkaya, 2015: 13-29).

gibi talepler için de gidildiği görülmektedir. Kaynak şahıslarımız gidilen bu yerlerde Kuran okuma, mum yakma, bez bağlama gibi uygulamaların yapıldığını, dileğin gerçekleşmesi durumunda kurban kesme gibi adakların adandığını belirtmektedirler.

Yörede para, refah, iş, başarı, ev, araba, borçtan kurtulma gibi şahsi dileklerin kabul olması için özellikle gidilen yerler: "Tekke Baba, Seyyid Molla Mustafa, Yukarı Konuç Türbesi, Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Belen köyü), Dede Türbesi (Kıran köyü), Dede Türbesi (Onurlu köyü), Erenler Türbesi (Demirciler köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi, Taş Ağıl Türbesi, Top Dede, Beyler Efendi, Yeşil Türbe, Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi, Hacı Abdullah Sabri Efendi, Şeyh Yusuf Ziyaeddin Türbesi, Pir-i Hamza Hazretleri, Hacı Halil Baba Hazretleri, (Demirci Baba, Mersin Dede)⁵" olarak bilinmektedir.

Yörenin Kilimli ilçesinde yer alan Hacı Halil Baba Hazretleri, bugün genellikle yörede bulunan üniversiteye ait yüksekokul öğrencileri ve üniversite sınavlarına hazırlanan lise öğrencileri tarafından sınavlardan başarılı olmaları için ziyaret ederek, dua ettikleri belirtilmektedir (KK-8).

Ereğli ilçesinde bulunan Demirci Baba Türbesini ziyaret eden kadınlar türbeye bıraktıkları bone ve tülbentlerin içerisine ev, iş vb. isteklerini yazdıkları kâğıtları bıraktıkları görülmektedir. Yine türbe içinde mercimek, buğday taneleri de bulunmaktadır (Akkaya, 2015: 20).

Zonguldak yöresinde yapılan araştırmalar neticesinde en dikkat çeken husus ise türbelerin büyük çoğunluğuna topluluğun ihtiyacına yönelik yağmur duası için gidilmesidir. Çalışmamızda bulunan yüz kırk iki türbe, yatır ve ziyaret yerlerinden seksen beşine yağmur duası için gidilmektedir. Yağmur duası sırasında kanlı ve kansız çeşitli adaklar adandığı kaynak şahıslarımız tarafından belirtilmektedir.

Yörede yağmur duası çoğunlukla birkaç köyün toplanarak kutsal sayılan türbe ve yatırlara gitmesiyle gerçekleşmektedir. Bu yerler, köylerde yüksek tepelerde iken şehirlerde yol kenarlarında bulunmaktadır. Yöre halkı bir hocanın önderliğinde dua eder, kurban keser, iki rekât namaz kılar ve gelen kişilere yemek dağıtır: "Karadere köyünde eskiden bu adet yapılırdı. O zamanlarda yaklaşık on-on beş köyün insanları Hasan Dede dediğimiz türbede toplanır, burada yağmur duasında bulunurdu. Belimize kaşıkları takarak buraya gelirdik. Burada dua edilir, namaz kılınır, kurban kesilir, yemekler hazırlanırdı. Biz Hasan Dede'nin kabrinin olduğu yerde namazımızı kılarken bardaktan boşanırcasına yağmur yağardı" (KK-9).

Türbe ve yatırlara giderek oralarda dua etme, namaz kılma ve kurban kesme genellikle uygulanan ritüeller olarak bilinmektedir. Özyurt köyü, Erenler Türbesinde ise farklı bir uygulama tarafımızdan tespit edilmiştir. Köy hocası kendine ait bir su matarası ile köyden bir iki çocuk

⁵ Demirci Baba, Mersin Dede hakkında daha kapsamlı bilgi için bk. (Akkaya, 2015: 17-20).

olarak Erenler türbesine gitmekte ve burada türbenin mezar taşlarını dualar eşliğinde çocuklarla yıkamaktadır (KK-10). Yapılan uygulamada çocukların türbeye götürülmesi ve onlar ile birlikte dua edilmesi çocuğun saf ve temiz olması bu nedenle onların ettiği duaların kabul olacağına dair oluşan inançtan ileri gelmektedir.

Zonguldak yöresinde Mercimek Dede Türbesi ve Fatma-Havva Ana Türbesi ekinlerin bereketli olması için özellikle gidilen ziyaret yerlerindedir. Mercimek Dede Türbesinin olduğu yerde köy halkının eskiden mercimek ektiği anlatılmaktadır. Mercimeğin topraktan çıkması ve türbenin burada olması toprağın bereketini göstermektedir (KK-11).

Fatma-Havva Ana türbesi yöre halkının ekinlerini ektiği tarlaların yakınında olması bakımından önemlidir. Burada edilen dualar kabul olur. Kaynak şahıslarımız tarlaya ekinlere giderken ve ekinden dönerken bağ bahçe bolluk ve bereket içinde olsun diye türbenin olduğu yerde dua ettiklerini ifade etmektedirler (KK-12).

1.3. Halk Hekimliği ve Halk Baytarlığıyla İlgili Talepler

Halk hekimliği, halkın imkânları olmadığı için ya da başka sebeplerden ötürü doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlevlerin tamamı olarak bilinmektedir (Boratav, 1973: 149). Zonguldak yöresinde hastalıklara şifa bulmak amacıyla türbelere gidildiği görülmektedir.

1.3.1. Çocuk Hastalıklarıyla İlgili Talepler

Zonguldak yöresinde sarılık, kekeme, konuşamayan, yürüyemeyen veya yürümekte güçlük çeken, fiziksel olarak gelişmeyen, toprak yiyen, öksürüğü olan vb. hasta çocuklar, kutsal sayılan yerlere götürülmektedir. Yörede çocuk hastalıkları için uğranılan türbe, adak ve ziyaret yerleri: Türbe (Yeni Mahalle), Türbe (Markınar Mahallesi), Seyyid Molla Mustafa, Yukarı Konuç, Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Belen köyü), Dede Türbesi (Onurlu köyü), Erenler Türbesi (Demirciler köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Erenler Türbesi (Keller köyü), Taş Ağıl Türbesi, Beyler Efendi, Kız Türbesi, Hasan Matı, Demirci Dede, Şeyh Yabalı Baba, Şeyhoğlu, Veli Baba, Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi, Hızır Bey, Hacı Abdullah Sabri Efendi, Ermiş Türbesi, Türbe (Komşular köyü), Türbe (Gümüşpınar Mahallesi), Evliya Mezarı, Erenler Türbesi (Cirbinoğlu Mahallesi), Hızır Beyin Kardeşinin Türbesi, Şeyh Yusuf Ziyaeddin, Evliya Türbesi, Gazi Hacı Muhammed, Satı Türbesi, Kara Salih Türbesi, Kara Örük Türbesi, Köseler Türbesi, Hacı Halil Baba, Pir-i Hamza Hazretleri Türbesi, (Ceviz Ağacı - Çayırılı köyü, Aktaş Türbesi)⁶ olarak bilinmektedir.

Adı geçen kutsal yerlere özellikle zayıf, fiziksel olarak gelişmeyen çocuklar için gidilmektedir. Yörede bulunan bazı ziyaret yerlerinde

⁶ Ceviz Ağacı-Çayırılı köyü, Aktaş Türbesi hakkında daha kapsamlı bilgi için bk. (Akkaya, 2015: 13-24).

birtakım pratiklerin, uygulamaların ve adakların yapıldığı ifade edilirken, bazılarında ise bu uygulamaların unutulduğu tespit edilmiştir. Marıkpınar Mahallesinde bulunan isimsiz türbeye zayıf, hasta çocuklar getirilir ve çocuklar türbeden alınan toprakla yıkanarak dualarla türbenin hem sağından hem solundan üç defa yuvarlanır. Yıkama işleminden sonra çocukların iç çamaşırları türbenin yanı başında bulunan ağaca asılır (KK-13).

Çayırılı köyünde kutsal bir yapıya sahip olduğu belirtilen ceviz ağacında hasta çocuklar için şifa aranmaktadır. Hasta olan çocuklar çıplak olarak yedi defa ağacın uzantısının altından geçirilir. Çocuklar buradan geçirilirken Fatihâ suresi ve bilinen sureler okunur ve dua sonunda çocuklar türbede soğuk su ile yıkanılır. Bu işlem yapılırken annenin çocuğunu görmemesine dikkat edilir (Akkaya, 2015: 23-24).

Abdullah Yeşil Dede türbesi, eskiden sıtma hastalığının tedavi edilmesinde uğranılan önemli bir ziyaret yeridir. Kaynak şahıslarımızdan biri, Abdullah Yeşil Dedenin kabrinin olduğu yere sıtma hastalığı olan çocuğunu bir süre bıraktığını ve sonrasında onu oradan iyileşmiş bir şekilde aldığını belirtmektedir (KK-14).

Beyler Efendi Türbesine ise kulağı ağrıyan çocuklar götürülmektedir. Kulağı ağrıyan çocukların kulaklarına okunmuş hayvan boynuzu sokulur ve on bir İhlas ve bir Fatihâ suresi okunur (KK-15).

Demirci Dede yörede hasta ve yaramaz olan çocukların sakinleşmesi için gidilen ziyaret yeridir. Demirci Dede, çamurlu ve soğuk sularla çocukları okuyup yıkar ve onları iyileştirmiş. Hatta bu dede yaramaz çocukları da okuyarak huylarını değiştirdiği ile bilinmektedir (Tutkun ve Suratoğlu, 2006: 81). Demirci Dede'nin bizzat kendisinin yaptığı söylenen uygulamaları günümüzde kendi köyünden bazı kişilerin devam ettirdiği ifade edilmektedir.

Çolakpehlivan köyünde bulunan Ermiş Türbesi, dişi ve başı ağrıyan çocukların götürüldüğü bir yerdir. Dişi ve başı ağrıyan çocuklar türbenin etrafında gezdirilir ve gezdirilirken üç İhlas, bir Fatihâ okunur. En sonunda da pür ağacına kırmızı renkli palaların bağlandığı ve mum dikildiği belirtilmektedir (KK-16).

Çomaklar köyü mezarlığı içerisinde yer alan Evliya Mezarı konuşamayan ve geç yürüyen çocukların getirildiği ziyaret yeridir. Evliya olarak bilinen ulu zatın mezarından toprak alan halk, burada hasta olan çocukları yıkar ve dua eder. Son olarak da mezarın içinde yer alan ağaca renkli iplerden ip bağlar ve toprağına bozuk para gömerler (KK-17).

1.3.2. Yetişkin Hastalıklarıyla İlgili Talepler

Gümüşpınar Mahallesinde türbe diye adlandırılan ziyaret yerine yöre halkı gelincik hastalığına derman aramak için gelmektedir. Bu türbe etrafında insanlar yedi defa dönerek dualar ederler. Duanın sonunda

türbe taşının olduğu yere bozuk para atılıp ve ağaçlara bez bağlandığı anlatılmaktadır (KK-18).

Ortaköy'de bulunan türbenin özelliği ise yanında bulunan taş ve suya dayanmaktadır. Yöre insanın şifa kaynağı olarak belirttiği bu taşın ve suyun egzama hastalığına iyi geldiği belirtilmektedir. Hasta olan yetişkinler özellikle cumartesi sabahı öğlene kadar bu türbeye gelerek burada dua eder ve taşın içindeki şifalı suda dua eşliğinde yaralarını yıkarlar. Aradan çok zaman geçmeden bu yaraların iyileştiği belirtilmektedir (KK-19).

Gazi Hacı Muhammed türbesi de yetişkinlerin şifa bulmak için geldikleri kutsal yerlerdendir. Eskiden yöre insanın dışı ağrıdığı vakit bu türbeye geldiği ve bu türbede yatan mübarek zatın mezar taşına ağrıyan dişini sürüp dua etmesiyle ağrılarından kurtuldukları söylenmektedir (KK-20).

1.3.3. Halk Baytarlığıyla İlgili Talepler

Zonguldak yöresinde bazı bölgelerde geçim kaynağı olarak hayvancılık yapılmaktadır. Yöre halkı hayvanlarının hastalıklarına şifa bulmak amacıyla "Muharrem Hoca Türbesi, Çoban Dede, Türbe (Sabunlar köyü) ve Türbe (Bakırcılar köyü)" denilen yerlere gitmektedir. Bu yerler özellikle günümüz "modern" hayatında halen gidilen yerler olması bakımından önem arz etmektedir.

Muharrem Hoca Türbesi, ineklerin az süt verdiği ya da kendisini sağdırmadığı zamanlarda gidilen bir yer olarak bilinmektedir. İnsanlar türbeden toprak alarak ineğin suyuna ve yiyeceğine dua ederek koyarlar. Kaynak şahıslarımız, ineğin bu toprakla karışık yiyeceğini yiyip, suyunu içtikten sonra süt verdiğini belirtmektedirler (KK-21).

Çoban Dede, bulunduğu yörede hayvan hastalıkları için ziyaret edilen önemli bir kutsal mekândır. Zamanında çoban bir evliyaya ait olduğu söylenen mezar, hayvanların hastalıklarına şifa olmaktadır. Yörede gebe olan hayvanların buzağıları "durmadıkları" yani düşük yaptıkları zaman Çoban Dede'ye gelmektedir. Çoban Dede'nin mezarının sağ ve sol tarafından hayvan yedi defa döndürülmekte ve her döndürülüşte üç defa İhlas, bir defa Fatiha sureleri okunmaktadır. Daha sonra oraya adak olarak ekmek, yiyecek kırintıları bırakılmaktadır (KK-22).

Sabunlar köyünün Dikilitaş mevkiindeki bilinen taşların bulunduğu yere halk arasında türbe denilmektedir. Hasta olan hayvanlar türbe taşının etrafında çevrilir ve okunan tuz hayvanlara yalattılarak bir sağaltma işlemi yapılmaktadır (Köse, 2006: 109).

Sonuç

Kutsal ziyaret yerleri, sosyal ve kültürel yaşamın kayda değer bir parçasıdır. İlk çağlardan bu yana insan, yaşamış olduğu evrenin mukaddes yapıya sahip olduğu bilincindedir. Gök Tanrı dini, tabiat güçlerine inanma ve atalar kültüründen oluşan Türklerin inanç yapısı, İslamiyet'in kabulünden sonra da tamamen yok olmamıştır. İnsanlık,

tarihinin her döneminde, gündelik yaşamı içerisinde, çaresiz kaldığı noktalarda duanın yanında bir takım pratik ve uygulamalara da ihtiyaç duymuştur. Anadolu'nun birçok yerinde ve Zonguldak özelinde bu çaresiz kalınan durumlar, sağlık, bereket, mutluluk vb. sebeplerle türbe, yatır ve ziyaret yerleri pratik ve uygulamaların gerçekleştirildiği kutsal olarak atfedilen mekanlardır.

Zonguldak yöresinde yaptığımız araştırmalar sırasında Zonguldak'ın hemen her ilçesinde türbe, yatır ve ziyaret yerlerine rastlanmıştır. Zonguldak, sahip olduğu taşkömürü yatakları ve liman kenti olması noktasında Batı Karadeniz'in güçlü sanayi merkezi konumundaki avantajlı bir mevki de bulunsa da Türkiye'nin en çok göç veren illeri arasındadır. Eski kuşak olarak adlandırılan yöre insanlarının vefat etmesi, il nüfusunun azalması, türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin korunamaması, "modern" toplumun ihtiyacının azalması bu yerlerin yok olma, unutulma gibi sonuçlarla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Bu sebeple araştırma bölgemizde türbe, yatır ve ziyaret yeri kavramları ile veli, ermiş, evliya kavramlarının halkın düşünce sisteminde iç içe geçmiş olduğu görülmektedir. Yörede türbe ve yatırlarda yatan kişilere bakıldığında şeyh, evliya, seyyid, dede, hoca, efendi, molla, pir, baba olarak bilinmektedir. Ayrıca yörenin düşmanlardan kurtuluşuna vesile olan ulular, şehit, hacı, bey gibi sıfatlarla anılmaktadır. Bunun dışında bazı yerlerdeki mezarlarda yatan şahısların kim oldukları belli değildir. Buralarda yatan şahıslar maneviyatı güçlü olan ermişler, erenler olarak bilinmektedir.

Yöre halkının bu ziyaret yerlerine en fazla bolluk ve bereket adına yapılan yağmur duası için gittiği gözlemlenmiştir. Tespit ettiğimiz seksen beş yerde yapılan yağmur duasında kanlı ve kansız kurbanlar adandığı ve bu uygulamaların sonucunda da yağmura ulaşıldığı belirtilmektedir.

Yörede yağmur duası dışında ziyaret amaçlarına göre; hastalıklarla ilgili altmış bir, doğumla ilgili otuz yedi, evlilik ile ilgili yirmi altı, para/refah/mutluluk ile ilgili otuz dokuz ve halk baytarlığı ile ilgili dört kutsal atfedilen mekân tespit edilmiştir. Ziyaret edilen yerlerle ilgili en dikkat çekici olan halk baytarlığı ile ilgili taleplerin iletildiği yerlerdir. Bu dört yer günümüzde halen ziyaret edilmekte ve şifa umulmaktadır.

Hastanelerin açılması, doktorların ve ilaçların hemen her yere ulaşması, halk baytarlığı dışındaki diğer taleplerin Zonguldak ilçelerinde çoğunlukla unutulmasına ve bu amaçla gidilen ziyaret yerlerinin zamanla terk edilmesine sebep olmuştur.

Zonguldak yöresinde kutsal kabul edilen bu mekanlara yağmur yağdırma, çocuk dileme, çeşitli hastalıklardan kurtulma, iş bulma, borçtan kurtulma, kötü alışkanlıkları terk etme, halk baytarlığı, evlilik gibi niyetlerle müracaat edildiği tespit edilmiştir. Bu mekanlara gelindiğinde ise çaput/bez/ip bağlama, mum dikme, bozuk para, su havlu, tespah bırakma, Kuran okuma, namaz kılma gibi eylemlerin yapıldığı, kurban kesildiği kaynak şahıslarımız tarafından ifade edilmiş ve tarafımızdan da gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak yaptığımız araştırmada Zonguldak yöresi halkının çaresiz kaldığı, başa çıkamadığı, anlamlandıramadığı durumlarda Tanrı'ya ulaşma çabalarının olduğu görülmektedir. Yörede bulunan türbe, yatır ve kutsal ziyaret yerleri olarak bilinen mekânlar, bu bağlamda bir araç olarak kullanılmaktadır. Araç olarak kullanılan bu mekânlara halk daha çok pragmatik açıdan yaklaşmaktadır. Kutsal ziyaret yerleri olarak atfedilen bu yerlerde çoğunlukla bolluk-bereket ve hastalıklarla ilgili taleplerde yoğunlaştığı görülmektedir. Zonguldak halkının Tanrı'ya ulaşma noktasında kutsal ziyaret yerlerinde yaptığına inanılan kişileri aracı koyarken yapılan pratik ve uygulamalarda eski Türk inanışlarının etkisinin görüldüğü ve bu bağlamda İslam inancı ile kolektif bilinçaltında yer alan eski inanış ve pratiklerin iç içe geçtiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- AKKAYA, Fatih (2015). *Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak/Ereğli Örneği*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ATALAN, Şenay (2000). *Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BORATAV, Pertev Naili (1973). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- EL-BUHARİ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail (1989). *Sahih-i Buhari ve Tercemesi (I-XVI)*, (Çev.: Mehmet Sofuoğlu). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- EN-NİSABURİ, Ebu'l Husey Müslim b. El-Haccac b. Müslim el-Kuşeyri (1980). *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi (I-XI)*, (Çev.: Ahmet Davudoğlu). İstanbul: Sönmez Neşriyat.
- İNAN, Abdülkadir (2015). *Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KAFESOĞLU, İbrahim (2002). "Eski Türk Dini". *Türkler Ansiklopedisi C3*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- KÖSE, Sefer (2006). *Devrek Çomu ve Başlar Kariyesi*, Zonguldak: Birlik Yayınları.
- NORAŞİN, Sabahiye (2016). "Veli Baba Türbesi Çevresinde Şekillenen Halk İnançları ve Türbe Etrafında Uygulanan Pratikler". *Zonguldak Folkloru'13 Bienali Bildiriler Kitabı*. Zonguldak: Zonguldak Kültür Eğitim Vakfı.
- TANYU, Hikmet (1967). *Ankara Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

TUTKUN, Özer ve Suratoğlu Tevfik (2006). *Dünden Bugüne Çaycuma*. İstanbul: Milsan Basın.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Şükran Aydın, 1967 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı, Zonguldak, Ereğli. (Görüşme: 14.11.2017)
- KK-2: Ferhat Erbaş, 1955 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Çaycuma. (Görüşme: 04.12.2017)
- KK-3: Şerafettin Meşe, 1965 doğumlu, ön lisans mezunu, emekli, Zonguldak, Çaycuma. (Görüşme: 11.08.2017)
- KK-4: Mehmet Ali Gözsüz, 1936 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Devrek. (Görüşme: 30.11.2017)
- KK-5: Necmi Pazar, 1960 doğumlu, lise mezunu, emekli, Zonguldak, Devrek. (Görüşme: 05.08.2017)
- KK-6: Alaatin Aktaş, 1959 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Çaycuma. (Görüşme: 11.08.2017)
- KK-7: Rıza Öztürk, 1975 doğumlu, ortaokul mezunu, işçi, Zonguldak, Merkez. (Görüşme: 05.01.2019)
- KK-8: Hasan Özdemir, 1971 doğumlu, lise mezunu, emekli, Zonguldak, Kilimli. (Görüşme: 03.08.2017)
- KK-9: Selim Günaydın, 1965 doğumlu, ilkokul mezunu, işçi, İstanbul, Bahçelievler. (Görüşme: 05.07.2016)
- KK-10: Ramazan Ođuz, 1950 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Devrek. (Görüşme: 04.12.2017)
- KK-11: Hayrettin Ünlütürk, 1959 doğumlu, lise mezunu, emekli, Zonguldak, Çaycuma. (Görüşme: 30.11.2017)
- KK-12: Satı Ak, 1929 doğumlu, okur-yazar değil, emekli, Zonguldak, Kozlu. (Görüşme: 26.04.2017)
- KK-13: Meryem Alkan, 1940 doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı, Zonguldak, Merkez. (Görüşme: 10.11.2017)
- KK-14: Şenol Dođdu, 1968 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Ereğli. (Görüşme: 16.12.2017)
- KK-15: Selahattin Gökdal, 1966 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Çaycuma. (Görüşme: 04.12.2017)
- KK-16: İsmail Boncukođlu, 1934 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Devrek. (Görüşme: 15.02.2018)
- KK-17: Lütfi Ören, 1965 doğumlu, lise mezunu, emekli, Zonguldak, Devrek. (Görüşme: 15.02.2018)

- KK-18: Şaban Camgöz, 1932 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Devrek. (Görüşme: 15.02.2018)
- KK-19: Erol Özsoy, 1969 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Almanya. (Görüşme: 14.12.2017)
- KK-20: Ali Yalçın, 1960 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Ereğli. (Görüşme: 07.03.2018)
- KK-21: Şeref Karalıoğlu, 1956 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Zonguldak, Çaycuma. (Görüşme: 12.08.2017)
- KK-22: Esmâ Sucu, 1945 doğumlu, okur-yazar değil, emekli, Zonguldak, Devrek. (Görüşme: 15.10.2016)